

AZƏRBAYCANIN AQRAR SEKTORUNDA İNSAN RESURSLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ DAVAMLI İNKİŞAF AMİLİ KİMİ

Hacıyeva Səbinə İsmayıl qızı

XÜLASƏ

Tədqiqatın məqsədi: Tədqiqatın məqsədi Azərbaycanın aqrar sektorunun kadr potensialını öyrənmək və sənayenin davamlı inkişafı üçün ondan səmərəli istifadə üçün tövsiyələr hazırlamaqdır. Tədqiqat işi, əmək məhsuldarlığına təsir edən amillərin müəyyən edilməsinə və kənd təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına yönəlib.

Tədqiqatın metodologiyası – Tədqiqatda statistik müşahidə metodundan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti: Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti kənd təsərrüfatında kadr siyasətinin təkmilləşdirilməsi üçün istifadə oluna biləcək tövsiyələrin hazırlanmasındadır. Tədqiqatın nəticələri əmək resurslarından istifadənin optimallaşdırılmasına və müasir iqtisadiyyatda kənd təsərrüfatı sənayesinin dayanıqlılığının artırılmasına istiqamətlənmişdir.

Tədqiqatın nəticələri: Tədqiqat insan resurslarından səmərəli istifadəyə mane olan əsas amilləri, o cümlədən uyğun olmayan peşə hazırlığı və kənd emiqrasiyasını müəyyən etmişdir. Tədqiqat həmçinin peşəkar inkişaf təşəbbüsləri və işçilərin həvəsləndirilməsi proqramları kimi müasir insan resursları strategiyalarının həyata keçirilməsini təklif edir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi: Tədqiqat Azərbaycanın aqrar sektorunda insan resursları potensialının sistemli tədqiqi yolu ilə elmi yenilik gətirir və onun davamlı inkişafda mühüm amil kimi rolunu vurğulayır. Bundan əlavə, əmək resurslarından istifadənin səmərəliliyinin, o cümlədən regional xüsusiyyətlərin qiymətləndirilməsi üçün innovativ metodologiya hazırlanmışdır.

Açar sözlər: dayanıqlı inkişaf, aqrar sektor, əmək resursları, kadr potensialı, səmərəlilik.

Giriş

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektoru ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində, regional iqtisadi artımın təşviqində və xüsusilə kənd yerlərində məşğulluq imkanlarının yaradılmasında əsas rol oynayır. Dünya iqtisadiyyatının sürətli transformasiyası və müasir texnologiyaların tətbiqi ilə kənd təsərrüfatında insan resurslarından səmərəli istifadənin əhəmiyyəti xeyli artmışdır. Əsas istehsalın amili kimi insan resursları sektorun müasir çağırışlara uyğunlaşmaq və məhsuldarlığı və rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün innovativ strategiyaları həyata keçirmək qabiliyyətini müəyyən edir (Əmrahova, 2016).

Tədqiqatın aktuallığı kənd təsərrüfatı işçilərinin ixtisaslarının artırılması, onların peşəkar bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və potensiallarının üzə çıxarılması üçün şərait yaradılmasına olan ehtiyac ilə bağlıdır. Qloballaşma və davamlı inkişafa can atma şəraitində Azərbaycan insan resurslarından kifayət qədər istifadə edilməməsi ilə bağlı bir sıra problemlərlə üzləşir. Bunlara əmək bazarında tələb və təklif arasında uyğunsuzluq, müasir təhsil proqramlarının sektorun praktiki ehtiyacları ilə məhdud inteqrasiyası və işçilərin peşəkar yüksəliş üçün aşağı motivasiyası daxildir.

Araşdırmanın məqsədi Azərbaycanda insan resurslarından səmərəli istifadə ilə kənd təsərrüfatı sektorunun davamlı inkişafı arasında əlaqəni araşdırmaq, habelə mövcud maneələrin aradan qaldırılması üçün praktiki tədbirlər təklif etməkdir.

Material və metod. Tədqiqat Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda insan resurslarından səmərəli istifadəni və onun kənd təsərrüfatının davamlı inkişafına təsirini araşdırır.

Qloballaşma və iqlim dəyişikliyi şəraitində kənd təsərrüfatı ərzaq təhlükəsizliyinin, iqtisadi artımın və ölkənin ümumi davamlı inkişafının təmin edilməsində mühüm rol oynayır.

¹Əsas müəllif/ Corresponding author: Hacıyeva Səbinə İsmayıl qızı: Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti, Aqrobiznes və menecment kafedrası, baş müəllim sabina.adau.haciyeva@mail.ru, OrcID 0009-0005-2632-5713

Lakin bu məqsədlərə nail olmaq sənayenin bütün səviyyələrində insan resurslarından istifadənin optimallaşdırılmasını tələb edir.

Bu məqsədlərə nail olmaq üçün tədqiqatda müxtəlif tədqiqat metodlarından istifadə edilmişdir. Əvvəlcə Azərbaycanda aqrar sektorda məşğulluq, işçilərin bacarıqları və kənd təsərrüfatında tendensiyalar üzrə statistik məlumatlar təhlil edilib. Bu tapıntılar insan resurslarının idarə edilməsini təkmilləşdirmək üçün əsas problemləri və imkanları müəyyən etməyə kömək etdi.

Bundan əlavə, Azərbaycanın aqrar sektorunda insan resurslarından istifadənin beynəlxalq təcrübə ilə müqayisəli təhlili aparılıb. Bu müqayisə ən yaxşı təcrübələri müəyyən etmək və onların Azərbaycanın kənd təsərrüfatı kontekstinə uyğunluğunu qiymətləndirmək məqsədi daşıyırdı.

Tədqiqat metodologiyasına həmçinin kənd təsərrüfatı işçilərinin əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması və peşə bacarıqlarının artırılması ilə bağlı rəy və təkliflərini toplamaq üçün sorğunun keçirilməsi də daxil edilmişdir. Bu yanaşma sektorda işçilərin üzləşdiyi faktiki ehtiyaclar və problemlər haqqında dəyərli məlumat verdi.

Tədqiqat kəmiyyət və keyfiyyət tədqiqat metodlarını birləşdirərək Azərbaycanın aqrar sektorunda insan resursları potensialının hərtərəfli təhlilini təklif edir, ondan istifadə ilə bağlı problemləri müəyyən edir və vəziyyətin yaxşılaşdırılması və ölkənin kənd təsərrüfatının davamlı inkişafının dəstəklənməsi üçün səmərəli həll yolları təklif edir.

Nəticələr və müzakirələr. İnsan resursları kənd təsərrüfatı sektorunda davamlı inkişafa nail olmaqda mühüm rol oynayır. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı ərzaq təhlükəsizliyinə, iş yerlərinin yaradılmasına və kənd yerlərinin inkişafına töhfə verən iqtisadiyyatın mühüm hissəsidir. İqlim dəyişikliyi, texnoloji transformasiya, urbanizasiya və demoqrafik dəyişikliklər kimi müasir çağırışlar fonunda insan resurslarından səmərəli istifadə kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında əsas amilə çevrilib. Kənd təsərrüfatında kadr potensialı təkcə işçilərin sayı və ixtisasını deyil, həm də onların motivasiyasını, peşə hazırlığını və iş şəraitini əhatə edir. Yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin olması, müasir texnologiya və innovasiyaların tətbiqi, kənd təsərrüfatı işçilərinin təhsilinin yüksəldilməsi sektorun davamlılığına və uzunmüddətli səmərəliliyinə xidmət edir.

Kənd təsərrüfatının davamlı inkişafının əsas məqsədi məhsuldarlığı və ekoloji dayanıqlığı artırmaqdır ki, buna insan resurslarına sərmayə qoyulmadan nail olmaq mümkün deyil. Bacarıqlı işçi qüvvəsi təkcə iqtisadi səmərəliliyi yüksəldə bilməz, həm də təbii ehtiyatların uzunmüddətli qorunması üçün lazım olan daha təmiz və resursa qənaət edən texnologiyalar tətbiq edə bilər. Bu baxımdan kənd təsərrüfatı kadrlarının yetişdirilməsində dövlət proqramlarının, təhsil müəssisələrinin və özəl investisiyaların rolu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir (Иванова, 2015).

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektoru üçün dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə nail olmaq üçün məhsuldarlığın və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün əsas olan insan resurslarının potensialından səmərəli istifadə etmək çox vacibdir. Bununla belə, işçilərin potensialını tam reallaşdırmaq üçün təkcə təşkilati və idarəetmə aspektlərinə deyil, həm də kadr hazırlığının səviyyəsinə diqqət yetirmək lazımdır. Bu baxımdan təhsil və ixtisasartırma əsas əhəmiyyət kəsb edir, çünki onlar işçilərin bilik və bacarıqlarının vaxtında və keyfiyyətli yenilənməsini təmin edir, sektorun səmərəliliyinə birbaşa təsir göstərir. Ona görə də bütün səviyyələrdə təhsilin və təlimin vacibliyini dərk etmədən insan resurslarından səmərəli istifadəyə nail olmaq mümkün deyil.

Müasir təsərrüfat üsulları işçilərdən təkcə kənd təsərrüfatına dair ilkin biliklərə malik olmağı deyil, həm də innovativ texnologiyalardan istifadə etməyi, müasir idarəetmə üsullarından istifadə etməyi, həm ekoloji, həm də iqtisadi amilləri başa düşməyi tələb edir.

Bu, aqrar sahə üçün mütəxəssislərin hazırlanmasında təhsil müəssisələrinin mühüm rolunu, eləcə də hazırkı işçilərin peşə hazırlığının və davamlı bacarıqlarının artırılmasının vacibliyini vurğulayır.

Kənd təsərrüfatı sektorunun səmərəliliyi birbaşa işçilərin nə qədər innovasiya edə bilməsi, resursları idarə edə və istehsal proseslərini optimallaşdırma bilməsindən asılıdır. Kənd təsərrüfatının cari ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış peşə hazırlığı istehsal nəticələrini yaxşılaşdırma, məhsulun keyfiyyətini yaxşılaşdırma və xərcləri azalda bilər. Bundan əlavə, işçilərin komandalarda səmərəli əməkdaşlıq etmək bacarığı müəssisələrin ümumi fəaliyyətinə təsir edən əsas amildir (Quliyev, 2015).

Beləliklə, təhsilin və ixtisasartırmanın aqrar sektorun fəaliyyətinə təsirini həm yeni mütəxəssislərin hazırlanması, həm də mövcud kadrların ixtisaslarının daim təkmilləşdirilməsi daxil olmaqla mürəkkəb proses kimi qiymətləndirmək olar. Azərbaycanın aqrar sektorunda baş verən global dəyişikliklər fonunda kənd təsərrüfatının davamlı inkişafını təmin etmək üçün belə yanaşma təkə zəruri deyil, həm də strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Təhsildə əsas tendensiyalardan biri kənd təsərrüfatı praktikasına innovativ texnologiyaların və yeni istehsal üsullarının tətbiqinə önəm verilməsidir. Son illərdə avtomatlaşdırma, rəqəmsallaşdırma, dəqiq kənd təsərrüfatı və dayanıqlı kənd təsərrüfatı kimi qabaqcıl kənd təsərrüfatı texnologiyaları ilə işləməyi bacaran mütəxəssislərin hazırlanmasına yönəlmiş təhsil proqramlarına diqqət artır. Bu inkişaf təhsil müəssisələrindən əmək bazarının dəyişən tələblərinə cavab vermək üçün daha çevik kurikulumlar yaratmağı tələb edir. Digər mühüm sahə kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinə geniş bilik və bacarıqlar verən multidissiplinar təhsil proqramlarının yaradılmasıdır. Müasir kənd təsərrüfatı mütəxəssisləri bazar iqtisadiyyatı şəraitində səmərəli işləmək üçün təkə aqronomluq və ya mühəndisliyə yiyələnməməli, həm də idarəetmə, marketinq, iqtisadiyyat və davamlı inkişaf sahələrində səriştələrə malik olmalıdırlar.

Bundan əlavə, ixtisasartırma və peşə hazırlığının əhəmiyyəti artır. Bu, texnologiyada sürətli irəliləyişlər, dəyişən kənd təsərrüfatı ehtiyacları və ekoloji cəhətdən dayanıqlı istehsal üsullarına artan tələbatdan irəli gəlir. Ən mühüm vəzifə kənd təsərrüfatı işçilərinə öz bilik və bacarıqlarını daim yeniləməyə imkan verən fasiləsiz təhsil sisteminin yaradılmasıdır ki, bu da aqrar sektorun səmərəliliyinin və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir (Гуляева, 2014).

Aqrar sektorun məhsuldarlığının yüksəldilməsində təhsil və təlimin əhəmiyyətinin dərk edilməsi sektorda əmək vəziyyətinin sonrakı təhlili üçün çox vacibdir. Təhsil və təlim məhsuldarlığın artırılmasında və innovasiyaların təşviqində mühüm rol oynasa da, Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda işçi qüvvəsinin mövcud vəziyyətini qiymətləndirmək də eyni dərəcədə vacibdir. İşçi qüvvəsinin strukturu və keyfiyyətinin təhlili sektorun qarşısında duran problemləri daha dəqiq müəyyən edəcək və təhsil və peşəkar inkişafda əlavə səylərin lazım olduğu sahələri işıqlandıracaq. Odur ki, tədqiqatın növbəti məntiqi addımı ölkədə kənd təsərrüfatı işçi qüvvəsinin mövcud vəziyyətinin qiymətləndirilməsidir.

Cədvəl 1. Azərbaycanın aqrar sektorunda kadrların mövcud vəziyyətinin xarakteristikası

Göstəricilər	2010	2020	2021	2022	2023
Kənd yerlərində əhalinin təbii artımı, nəfər	58680	31458	26824	36654	31776
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahəsi üzrə orta aylıq nominal əmək haqqı, manat	160.3	433.5	456.9	514.8	558.7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahəsi üzrə 1 saata düşən əmək xərcləri, manat	-	3.51	3.64	4.13	4.56
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahəsi üzrə məşğul əhalinin, ümumi məşğul əhalidə xüsusi çəkisi, %	38.2	35.9	35.9	35.8	35.8
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahəsi üzrə muzzdlu işçilərin, ölkə üzrə ümumi muzzdlu işçi sayında xüsusi çəkisi, %	3.0	3.6	3.6	3.6	3.4

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi

Aqrar sektorun səmərəli fəaliyyət göstərməsi üçün ixtisaslı və yaxşı təlim keçmiş kadrların olması vacib məsələlərdəndir. Hazırda Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun kadr təminatı məsələsi istehsalın səmərəliliyinə və kənd təsərrüfatının inkişafına təsir edən əsas vəzifələrdən biri olaraq qalır.

Son onilliklərdə sektor bir sıra problemlərlə, o cümlədən işçilərin qeyri-kafi ixtisası, gənc mütəxəssislərin çatışmazlığı və kəndlərdən şəhərlərə miqrasiya ilə üzləşmişdir. Bu çağırışların kənd təsərrüfatı məhsuldarlığı və rəqabət qabiliyyətinə əhəmiyyətli təsiri var, çünki bacarıq çatışmazlığı innovasiyalara, istehsalın modernləşdirilməsinə və proseslərin təkmilləşdirilməsinə mane olur.

Peşə hazırlığının aşağı səviyyəsi, gənclərin kənd təsərrüfatına marağının olmaması və səmərəsiz kadr hazırlığı sistemi kimi amillərlə bağlı Azərbaycanın aqrar sektorunda kifayət qədər ixtisaslı mütəxəssis çatışmazlığı mövcuddur. Nəticə etibarilə, ən mühüm vəzifə təkcə yeni mütəxəssislərin cəlb edilməsi deyil, həm də mövcud kadrların ixtisasının artırılması, təlim sisteminin təkmilləşdirilməsi və peşə təhsili proqramlarına yenidən baxılması üçün imkanların yaradılmasıdır.

Azərbaycanın aqrar sektorunda kadrların hazırkı vəziyyətinin təhlili bizə işçilərin nominal əmək haqqı səviyyəsinin aşağı olması, ümumi məşğul əhalinin tərkibində bu sahədə çalışanların nisbətinin əhəmiyyəti dərəcədə olması və bununla da ölkə üzrə ÜDM-də bu sektorun xüsusi payının aşağı olması, ixtisaslı kadrların çatışmazlığı ilə bağlı bir sıra əsas problemləri müəyyən etməyə imkan verir. Kənd təsərrüfatının ölkə iqtisadiyyatı üçün əhəmiyyətinə baxmayaraq, peşə hazırlığının aşağı səviyyədə olması, eləcə də gənc mütəxəssislərin çatışmazlığı məhsuldarlığın artırılmasına, innovativ texnologiyaların tətbiqinə ciddi maneələr yaradır. Nəticə etibarilə, kadrların ixtisası və sayı ilə bağlı problemləri Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri hesab etmək lazımdır (Əmrahov, 2021).

Qlobal iqtisadiyyatdakı son dəyişikliklər, texnoloji transformasiyalar, eləcə də iqlim dəyişikliyi ilə bağlı problemlər kənd təsərrüfatı sektorundan innovativ əkinçilik üsullarını tətbiq etməyi, məhsuldarlığı və rəqabət qabiliyyətini artırmağı tələb edir. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün yeni texnologiyalarla effektiv işləyə bilən, dayanıqlı istehsal üsullarını tətbiq edə bilən və resursları optimallaşdırma bilən ixtisaslı işçi qüvvəsinin olması vacibdir.

Aqrar sektorun əsas problemlərindən biri kadr çatışmazlığıdır ki, bu da sahənin məhsuldarlığına və rəqabət qabiliyyətinə mənfi təsir göstərir. Bunun əsas səbəbləri arasında aşağıdakıları qeyd etmək olar:

1. İşçilərin peşəkar hazırlığının kifayət qədər olmaması. İxtisaslı kadr çatışmazlığına səbəb olan əsas amil işçilərin kifayət qədər peşəkar hazırlığının olmamasıdır. Kənd təsərrüfatı sektorunda təhsil və təlim sistemi texnologiya və əkinçilik təcrübələrindəki sürətli irəliləyişlərə uyğun gəlmir. Ənənəvi təhsil proqramları vacib olaraq qalmasına baxmayaraq, çox vaxt müasir əmək bazarının tələblərinə cavab vermir, nəticədə yeni texnologiya və metodlarla səmərəli işləyə bilən mütəxəssislər çatışmazlığı yaranır. Bir çox kənd işçiləri aqronomluq, mühəndislik, ekologiya və ya digər əlaqəli sahələr üzrə daha dərin biliyə malik olmadan kənd təsərrüfatı haqqında yalnız əsas biliklərə malikdirlər. Bu, onların yenilik etmək və məhsuldarlığı artırmaq imkanlarını məhdudlaşdırır.

2. Kənd miqrasiyası. Azərbaycanın kənd əhalisi yüksək maaşlı iş və yaxşı yaşayış şəraiti tapmaq üçün getdikcə daha çox şəhərlərə miqrasiya edir. Bu miqrasiya kənd yerlərində əmək qabiliyyətli əhalinin azalmasına gətirib çıxarır ki, bu da kənd təsərrüfatında işçi qüvvəsi çatışmazlığı problemini kəskinləşdirir. Gənclər kənd təsərrüfatı sahəsində karyeraya az maraq göstərir, onu aşağı əmək haqqı və məhdud karyera imkanları olan bir sahə kimi görürlər. Kənd təsərrüfatının gənc nəsil üçün cəlbedici olmaması işçi qüvvəsi probleminin həllinə daha bir böyük maneədir. Nəticə etibarilə, bir çox kənd təsərrüfatı müəssisələri gənc işçi çatışmazlığı ilə üzləşir, bu da işçi qüvvəsinin qocalmasına və məhsuldarlığın azalmasına səbəb olur.

3. Kənd təsərrüfatında təhsil və əmək bazarı ehtiyacları arasında uyğunsuzluq. Digər mühüm problem universitetlərin təklif etdiyi təhsil proqramları ilə kənd təsərrüfatı üzrə əmək bazarının faktiki tələbatları arasında uyğunsuzluqdur. Kənd təsərrüfatı üzrə hazırkı kadr hazırlığı sistemi çox vaxt sektorun real tələbatını ödəmir. Təhsil müəssisələrində çox vaxt ən son kənd təsərrüfatı texnologiyaları və metodları tətbiq edilmir ki, bu da məzunların əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini aşağı salır. Bundan əlavə, təhsil proqramlarında çox vaxt tələbələrə praktiki təcrübə qazanmağa və real iş mühitində lazım olan bacarıqları əldə etməyə imkan verən praktik kurslar yoxdur. Nəticədə, hətta kənd təsərrüfatı məzunları da kənd təsərrüfatı işçilərinin tələblərinə dərhal uyğunlaşmaqda çətinlik çəkirlər.

4. Yenidən hazırlanma və davamlı təhsilin effektiv sisteminin kifayət səviyyədə olmaması. Kənd təsərrüfatı yeni texnologiyaların, idarəetmə metodlarının və davamlı təcrübələrin tətbiqi ilə inkişaf etməyə davam etdiyi üçün bir çox kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinin öz bacarıqlarını artırmaq və ya yeni bacarıqlar əldə etmək imkanı yoxdur. Yenidən hazırlanma və davamlı təhsil sistemi hələ də inkişaf etməmiş və kənd təsərrüfatı işçiləri üçün kifayət qədər əlçatan deyildir. Güclü davamlı peşəkar inkişaf sistemi olmadan kənd işçiləri köhnəlmiş bilik və bacarıqlarla qalır, yeni texnologiyaların tətbiqi imkanlarını əldən verir və daha qabaqcıl sənayelərlə müqayisədə kənd təsərrüfatı sektorunun rəqabət qabiliyyətini azaldır.

5. Motivasiya və iş şəraiti. Kənd təsərrüfatı sektorunda işçilərin motivasiyası mühüm problem olaraq qalır. Aşağı əmək haqqı, çətin iş şəraiti və karyera perspektivlərinin və ya sosial müdafiənin olmaması ixtisaslı kadrların cəlb edilməsinə və saxlanmasına mane olur. Bir çox kənd işçiləri öz işlərindən əhəmiyyətli maliyyə və ya peşəkar fayda görmürlər ki, bu da onların karyera inkişafı və davamlı təhsil üçün motivasiyasını azaldır (Hüseynov, 2017).

Yekun olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın aqrar sektorunda kifayət qədər ixtisas və kadr çatışmazlığı ilə bağlı problemlər çoxsaxəlidir və bir-biri ilə bağlıdır. Bunlara kifayət qədər peşəkar hazırlığın olmaması, gənclərin şəhərlərə miqrasiyası, təhsil proqramlarının sənayenin tələblərinə uyğun gəlməməsi, yenidən hazırlanma sisteminin

olmaması və işçilərin aşağı motivasiyası daxildir. Bu problemlərin həlli təhsil sisteminin yenilənməsini, aqrar sektorun gənclər üçün daha cəlbedici olmasını, səmərəli peşə hazırlığı və yenidən hazırlanma sistemlərinin inkişaf etdirilməsini, kənd təsərrüfatı işçilərinin əmək şəraitinin və sosial təminatlarının yaxşılaşdırılmasını əhatə edən kompleks yanaşma tələb edir.

Ölkəmizdə işçi qüvvəsi və bacarıq çatışmazlığı, kənd təsərrüfatı sektoru üçün kritik problem olaraq qalır və onun səmərəliliyinə və rəqabət qabiliyyətinə ciddi təsir göstərir. Bu problemlərin həlli təkcə müəssisələrin daxili səylərini deyil, həm də işçi qüvvəsinin inkişafı və hazırlanması üçün əlverişli şəraitin yaradılmasında dövlətin fəal iştirakını tələb edir. Hökumətin siyasəti və dəstək təşəbbüsləri keyfiyyətli təhsilə çıxışı təmin etməklə, kəndlərdə məşğulluğu təşviq etməklə və kənd təsərrüfatı peşələrinin cəlbediciliyini artırmaqla davamlı insan resurslarının inkişafının təşviqində mühüm rol oynayır. Gəlin sənayedə işçi qüvvəsi ilə bağlı bu problemlərin həlli üçün həyata keçirilən tədbirlərə nəzər salaq (Власова, 2016).

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda işçi qüvvəsinin vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş hökumət siyasətləri kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafı və onun rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün nəzərdə tutulmuş əsas atribut və funksiyaları əhatə edir. Bu siyasətin əsas atributları komplekslik, strateji oriyentasiya və uyğunlaşma qabiliyyətidir.

- ✓ Komplekslik insan resurslarının idarə edilməsinin müxtəlif aspektlərinə, məsələn, ixtisaslı insanların inkişafı, məşğulluq və karyera imkanlarının yaradılması, təhsil və peşəkar inkişaf üçün infrastrukturun yaradılmasına aiddir.
- ✓ Strateji oriyentasiya dəyişən iqtisadi və texnoloji şərait şəraitində kənd təsərrüfatı sektorunun dəyişən ehtiyaclarını ödəməyə qadir olan davamlı işçi qüvvəsinin yaradılması üçün uzunmüddətli planlaşdırmanı vurğulayır.
- ✓ Uyğunlaşma, innovativ metod və texnologiyaların təlim və kadr idarəetmə sistemlərinə inteqrasiyası ilə sənayedəki dəyişikliklərə və qlobal tendensiyalara tez reaksiya verməyə imkan verir (Hüseynov, 2017).

Bu dövlət siyasətinin əsas funksiyalarına aşağıdakılar daxildir:

- ✓ Təhsil funksiyası: kənd təsərrüfatı sektoruna uyğunlaşdırılmış peşə təhsili sistemlərinin dəstəklənməsi və təşkili, təhsil proqramlarının modernləşdirilməsi və akademik qurumlar və müəssisələr arasında əməkdaşlığın təşviqi.
- ✓ Tənzimləyici funksiya: Şirkətlər üçün işçilərin təliminə və gənc işçiləri hədəf alan təşəbbüslərə sərmayə yatırmaq üçün stimullar vasitəsilə işçi qüvvəsinin inkişafını təşviq edən güclü hüquqi və tənzimləyici bazanın yaradılması.
- ✓ Həvəsləndirici funksiya: mütəxəssisləri kənd rayonlarına cəlb etmək üçün həvəsləndirici proqramların yaradılması, maliyyə qrantların, mənzil subsidiyaları və sosial müavinətlərin təklif edilməsi.
- ✓ İnfrastruktur funksiyası: Peşə təhsili mərkəzləri və rəqəmsal öyrənmə platformaları kimi kənd yerlərində təhsil və təlim resurslarına çıxışı təmin edən obyektlərin inkişafı.
- ✓ Koordinasiya funksiyası: effektiv kadr siyasətinin formalaşdırılması üçün səyləri birləşdirmək üçün özəl sektor, beynəlxalq təşkilatlar və yerli hakimiyyət orqanları ilə əməkdaşlıq.

Bu atribut və funksiyaları səmərəli şəkildə həyata keçirməklə Azərbaycan öz kənd təsərrüfatı sektoruna ixtisaslı işçiləri cəlb etmək, məhsuldarlığı artırmaq və kənd yerlərinin davamlı inkişafına nail olmaq üçün əlverişli mühit yarada bilər.

Azərbaycan Respublikasının aqrar sektorunda kadr problemlərinin həllinin ən səmərəli strategiyalarına ixtisaslı mütəxəssislərin cəlb edilməsi, hazırlanması və saxlanılmasına yönəlmiş kompleks tədbirlər daxildir. Əsas təşəbbüslərə aşağıdakılar daxildir:

- ✓ Peşə təhsili və bacarıqların inkişafı proqramları. Kənd təsərrüfatı sənayesinin xüsusi ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış təhsil təşəbbüslərinin inkişafı və təkmilləşdirilməsi çox vacibdir. Buraya təhsil müəssisələrinin təkmilləşdirilməsi, ixtisaslaşdırılmış kursların yaradılması və işçi qüvvəsinin səriştələrinin artırılması üçün təlimlərin keçirilməsi daxildir.
- ✓ Kənd yerlərində məşğulluğun stimullaşdırılması. İstedadların kənd yerlərinə cəlb edilməsinə mənzil dəstəyi, subsidiyalar, aşağı faizli kreditlər və vergi güzəştləri kimi tədbirlər kömək edir. Bu təşəbbüslər kənd təsərrüfatı rayonlarını işləmək və yaşamaq üçün daha cəlbəedici edir.
- ✓ Məşğulluq imkanlarının dövlət tərəfindən birgə maliyyələşdirilməsi. Gənc işçilər üçün maaşların subsidiyalaşdırılması və kənd təsərrüfatı işçi qüvvəsinin inkişafı bizneslərinə qrantların verilməsi iş yerlərinin yaradılması və təlimlərin dəstəklənməsi üçün effektiv vasitədir.
- ✓ Kənd infrastrukturunun yaxşılaşdırılması. Nəqliyyat əlçatanlığının yaxşılaşdırılması, təhsil və səhiyyə müəssisələrinin inkişafı, yüksək sürətli internetə çıxış kimi müasir infraqurstruktura investisiyalar kənd yerlərində həyat səviyyəsini yaxşılaşdırır və əmək miqrasiyasını azaltmağa kömək edir.
- ✓ Təcrübə və məzun məşğulluq proqramları. Təhsil müəssisələri ilə kənd təsərrüfatı müəssisələri arasında əməkdaşlıq məzunlara praktiki təcrübə qazanmağa, praktiki bacarıqları inkişaf etdirməyə və sektorda uzunmüddətli məşğulluğu təmin etməyə imkan verir.
- ✓ Kənd təsərrüfatı peşələrinin təşviqi. İctimai kampaniyalar, peşəkar müsabiqələr və əmək yarmarkaları da daxil olmaqla kənd təsərrüfatı peşələrinin profilinin yüksəldilməsi üzrə söylər sənaye haqqında müsbət təsəvvürlərin formalaşmasına və yeni istedadların cəlb olunmasına kömək edir (Ирока, 2019).

Bu tədbirləri kompleks şəkildə həyata keçirməklə aqrar sektor işçi qüvvəsi çatışmazlığını aradan qaldıra və onun milli iqtisadiyyatda rolunu gücləndirərək davamlı artıma zəmin yarada bilər.

Dövlətin iqtisadi siyasəti və dəstək təşəbbüsləri kənd təsərrüfatı sektorunda insan resurslarının artması üçün əlverişli mühit yaratmaq üçün çox vacibdir. Lakin bu tədbirlərin effektivliyi insan kapitalından istifadəyə birbaşa təsir edən amillərdən çox asılıdır. Kənd təsərrüfatının strateji əhəmiyyət kəsb etdiyi Azərbaycan Respublikasında təkcə hökumətin tədbirləri deyil, həm də peşə təhsilinin keyfiyyəti, işçi qüvvəsinin motivasiyası, müasir texnologiyaların tətbiqi və insan resurslarının nüansları kimi elementlərin nəzərə alınması həyati əhəmiyyət kəsb edir. idarəetmə.

Bu amillərin öyrənilməsi kənd təsərrüfatında insan resurslarından səmərəli istifadəyə və məhsuldarlığın artırılmasına kömək edən daxili və xarici şərait haqqında dəyərli məlumatlar verir (Сущко, 2020).

Azərbaycan Respublikasının aqrar sektorunda insan resurslarından istifadənin səmərəliliyinə təsir edən amilləri aşağıdakı kimi qeyd edə bilərik:

- ✓ Kadrların peşəkar hazırlığının səviyyəsi və ixtisası. Kənd təsərrüfatında ixtisaslı mütəxəssislərin olmaması əmək məhsuldarlığının artırılmasına ciddi maneədir. Peşə təhsili sisteminin inkişafı və kadrların yenidən hazırlanması proqramlarının tətbiqi vəziyyəti xeyli yaxşılaşdırıla bilər.
- ✓ Texnoloji avadanlıq və müasir kənd təsərrüfatı texnologiyalarına çıxış. Köhnəlmiş texnikadan istifadə və kənd təsərrüfatının mexanikləşdirilməsinin aşağı səviyyəsi insan resurslarını məhdudlaşdırır. Təsərrüfatların texniki təchizatının artırılması, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi əmək məhsuldarlığını artırır.

- ✓ İqtisadi motivasiya və əmək haqqı səviyyəsi. Aşağı əmək haqqı və sosial təminatların olmaması işçilərin motivasiyasını azaldır. Səmərəliliyin artırılması üçün rəqabətqabiliyyətli əmək haqqı, bonuslar və sosial müavinətlərin təmin edilməsi vacibdir.
- ✓ Kənd yerlərində iş şəraiti və sosial infrastruktur. Kənd yerlərində məişət şəraitinin pis olması, tibbi xidmətin, təhsil müəssisələrinin və mədəniyyət obyektlərinin olmaması aqrar sahədə işləməyin cəlbediciliyini azaldır. Sosial infrastrukturun inkişafı sənayenin cəlbediciliyini artırma bilər.
- ✓ Kənd təsərrüfatı sektoruna innovasiya və elmi dəstək. Elmi müəssisələrlə qarşılıqlı əlaqənin kifayət qədər olmaması və innovativ inkişafın aşağı səviyyədə tətbiqi əmək məhsuldarlığının artımını məhdudlaşdırır. Kənd təsərrüfatı texnologiyaları parklarının yaradılması və tədqiqat proqramlarının genişləndirilməsi insan resurslarının səmərəliliyinin artırılmasına kömək edir.
- ✓ Demografik amillər və əmək miqrasiyası. Əhalinin kənd yerlərindən şəhərlərə və xaricə axını işçi qüvvəsi çatışmazlığına səbəb olur. Güzəştlərin, subsidiyaların və qrantların verilməsi yolu ilə gənc mütəxəssisləri aqrar sahədə qalmağa həvəsləndirmək lazımdır.
- ✓ İqlim və təbii şərait. Çətin iqlim şəraiti və təbii fəlakətlər kənd təsərrüfatında işi çətinləşdirir. İqlim dəyişikliyinə uyğunlaşmaq üçün kadrların hazırlanması və davamlı texnologiyaların tətbiqi mənfəətli təsirləri neytrallaşdırmağa kömək edəcək.
- ✓ İş mədəniyyəti və korporativ etika. İşçilərin məsuliyyət səviyyəsi, nizam-intizamı və cəlb edilməsi onların işinin nəticələrinə təsir göstərir. Korporativ mədəniyyətin formalaşdırılması və vaxtın idarə edilməsi üzrə təlim səmərəliliyini artmasına kömək edir.
- ✓ Bu amillərin nəzərə alınması və onların kompleks həlli Azərbaycan Respublikasının aqrar sektorunda kadr potensialından istifadənin səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə artıracaqdır (Гуляева, 2014).

Azərbaycanın aqrar sektorunda insan resurslarından səmərəli istifadə həm kənd təsərrüfatının, həm də bütövlükdə iqtisadiyyatın davamlı inkişafının təmin edilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təhlil əsasında aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar:

- ✓ İxtisas səviyyəsinin aşağı olması və ixtisaslı mütəxəssislərin çatışmazlığı kənd təsərrüfatında əmək məhsuldarlığının artırılmasına ciddi maneə olaraq qalır. Mütəxəssis təlim proqramlarının mövcudluğuna baxmayaraq, yüksək ixtisaslı işçilərə tələbat artmaqda davam edir.
- ✓ Texnoloji gerilik və müasir kənd təsərrüfatı texnologiyalarına çıxışın məhdudluğu sektorun inkişafına maneə olur və işçi qüvvəsinin səmərəliliyini azaldır. Kənd işçiləri yeni texnologiyaları mənimsəməkdə çətinlik çəkirlər ki, bu da öz növbəsində onların məhsuldarlığına təsir göstərir.
- ✓ Kənd yerlərinin sosial-iqtisadi şəraiti işçilərin cəlb edilməsi və saxlanılmasında mühüm rol oynayır. Aşağı əmək haqqı, qeyri-adekvat sosial infrastruktur və pis yaşayış şəraiti kənd təsərrüfatı işlərini gənclər üçün daha az cəlbedici edir.
- ✓ Əməyin kənd yerlərindən şəhər mərkəzlərinə və xaricə miqrasiyası kənd təsərrüfatına mənfəətli təsir göstərir ki, bu da işçilərin saxlanılması və aqrar sektora cəlb edilməsi üçün tədbirlərin işlənilməsinə tələb edir.

İnsan resurslarından istifadənin yaxşılaşdırılması üçün tövsiyələri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- ✓ Yeni kənd təsərrüfatı texnologiyalarına və innovasiyalara diqqət yetirməklə kənd təsərrüfatında təhsil və təlim sistemlərinin təkmilləşdirilməsi. Təhsil mərkəzlərinin

yaradılması və mütəxəssislərin ixtisasının artırılması sənayedə yüksək ixtisaslı mütəxəssislərə artan tələbatın ödənilməsinə kömək edəcəkdir.

- ✓ Texnoloji infrastrukturun modernləşdirilməsi və kənd təsərrüfatında proseslərin avtomatlaşdırılmasının tətbiqi. İşçilərə qabaqcıl texnologiyaların öyrədilməsi və istehsal proseslərinin mexanikləşdirilməsi əmək məhsuldarlığını yüksəldəcək və əl əməyindən asılılığı azaldacaq.
- ✓ Kənd yerlərində əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması və əlverişli sosial infrastrukturun yaradılması. Kənd təsərrüfatı işçilərinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, mənzil və səhiyyə şəraitinin yaxşılaşdırılması kadrların saxlanması və gənclərin sənayeyə cəlb olunmasına kömək edəcəkdir.
- ✓ Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin subsidiyalar, qrantlar və vergi güzəştləri vasitəsilə dövlət tərəfindən dəstəklənməsi və stimullaşdırılması işəgötürənlərin maliyyə yükünü azaldacaq və kənd yerlərində daha çox iş yerləri yaradacaqdır.
- ✓ Kənd təsərrüfatında tədqiqatların və innovasiyaların gücləndirilməsi, elmi-tədqiqat müəssisələri ilə kənd təsərrüfatı müəssisələri arasında daha sıx əməkdaşlığın təşviq edilməsi. Kənd təsərrüfatı texnologiyalarının inkişafı məhsuldarlığı artıracaq və iqlim və ətraf mühit amillərinin təsirini azaldacaq.

Tövsiyələrin həyata keçirilməsi Azərbaycanda insan resurslarından maksimum səmərəli istifadəyə, məhsuldarlığın artırılmasına və kənd təsərrüfatının davamlı inkişafının təmin edilməsinə töhfə verəcək.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Əmrahova Z., (2016) “Aqrar iqtisadiyyat”, dərs vəsaiti. Bakı, 64 səh.
2. Əmrahov V.T., Mahmudov E.H., Rəhimov F.M., Hacıyeva S.İ., (2021) “Aqrobiznes”, dərs vəsaiti. Bakı, 180 səh.
3. Quliyev E.A., (2015) “Aqrar iqtisadiyyat”, ali məktəblər üçün dərslik. “Kooperasiya nəşriyyatı”, Bakı, 320 səh.
4. Hüseynov M., (2017) “Aqrar sektorun insan resursları potensialının yüksəldilməsi yolları”, “İpək Yolu” jurnalı, №4, səh. 5-13
5. Власова Т.А., (2016) «Условия формирования и оценка состояния кадрового потенциала аграрного сектора экономики», журнал «Региональная экономика: теория и практика», №12, стр.107-121
6. Гуляева Т.И., Кузнецов Т.М., Бураева Е.В., (2014) «Особенности формирования кадрового потенциала регионального АПК и его влияние на экономическую эффективность деятельности сельскохозяйственных предприятий», журнал «Экономический анализ: теория и практика», №29 (380), стр. 16-24
7. Иванова Т.В., (2015) «Концептуальная модель управления воспроизводством кадрового потенциала в сельском хозяйстве региона», журнал «Региональная экономика: теория и практика», №35, стр.56-66
8. Прока Н.И., (2019) «Эффективность кадровой политики аграрного сектора и направления её развития», Вестник аграрной науки, №4(79), стр. 115-121
9. Сушко Н.А., (2020) «Управление кадровым потенциалом аграрной сферы», журнал «Естественно-гуманитарные исследования» №32(6), стр. 301-305
10. Əmrahov V.T., Hacıyeva S.İ., Mirzəzadə N.Q., Tağıyeva N.İ., Kərimova M.H., Kərimov F.C., (2023) Efficiency of using human resources in the agricultural field: main criterias and priorities. Tec Empresarial, Kosta Rika, səh. 6-13.
11. <https://www.stat.gov.az/>

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ СЕКТОРЕ АЗЕРБАЙДЖАНА КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

Цель исследования: Целью исследования является изучение кадрового потенциала аграрного сектора Азербайджана и подготовка рекомендаций по его эффективному использованию для устойчивого развития отрасли. Научно-исследовательская работа направлена на определение факторов, влияющих на производительность труда и повышение конкурентоспособности сельского хозяйства.

Методология исследования: В исследовании использовался метод статистического наблюдения.

Практическая значимость исследования: Практическая значимость исследования заключается в подготовке рекомендаций, которые могут быть использованы для совершенствования кадровой политики в сельском хозяйстве. Результаты исследования помогут оптимизировать использование трудовых ресурсов и повысить устойчивость агропромышленного комплекса в условиях современной экономики.

Результаты исследования: Исследование выявило основные факторы, препятствующие эффективному использованию человеческих ресурсов, включая недостаточную профессиональную подготовку и сельскую эмиграцию. Он также предлагает реализовать современные стратегии в области человеческих ресурсов, такие как инициативы профессионального развития и программы стимулирования сотрудников.

Научное новизна исследования: Исследование привносит научные инновации посредством систематического изучения потенциала человеческих ресурсов в сельскохозяйственном секторе Азербайджана и подчеркивает его роль как важного фактора устойчивого развития. Кроме того, разработана инновационная методика оценки эффективности использования трудовых ресурсов с учетом региональных особенностей.

Ключевые слова: устойчивое развитие, аграрный сектор, трудовые ресурсы, кадровый потенциал.

EFFECTIVE USE OF HUMAN RESOURCES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF AZERBAIJAN AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

The purpose of the research: The purpose of the study is to study the human resources potential of the agricultural sector of Azerbaijan and prepare recommendations for its effective use for the sustainable development of the industry. The research work is aimed at identifying factors affecting labor productivity and increasing the competitiveness of agriculture.

Methodology of the research: In the research was used statistical observation method.

Practical significance of the research: The practical significance of the study lies in the preparation of recommendations that can be used to improve human resources policy in agriculture. The results of the study will help optimize the use of labor resources and increase the sustainability of the agro-industrial complex in the context of the modern economy.

Research results: The study identified the main factors hindering the effective use of human resources, including insufficient professional training and rural emigration. It also proposes to implement modern human resource strategies such as professional development initiatives and employee incentive programs.

Scientific novelty of the research: The study brings scientific innovations through a systematic study of human resource potential in the agricultural sector of Azerbaijan and highlights its role as an important factor in sustainable development. In addition, an innovative methodology for assessing the efficiency of using labor resources, taking into account regional characteristics, has been developed.

Key words: sustainable development, agricultural sector, labor resources, human resources potential.

Məqalə daxil olmuşdur: 04.02.2025

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 05.03.2025

Çapa qəbul edilmişdir: 10.03.2025

Дата поступления статьи в редакцию: 04.02.2025

Отправлено на повторную

обработку: 05.03.2025

Принято к печати: 10.03.2025

The date of the admission of the article to the editorial office:

04.02.2025

Send for reprocessing: 05.03.2025

Accepted for publication: 10.03.2025